

ŽENY NA BOJIŠTÍCH A V ZÁZEMÍ

často statečnější
než muži

PhMr. Helena Petránková
jako příslušnice čs.
zahraniční armády v SSSR

Středisko mezinárodních brigád
španělské republikánské armády
v Albacete

U MADRIDU BOJOVALY ZA PRAHU

Není úplně známou skutečností, že již mezi československými interbrigadisty bojujícími v letech 1936–1939 ve Španělsku bylo i několik žen. V říjnu 1936 vznikl jako zastřešující organizace několika desítek převážně levicových společenských organizací Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku. Na základě jeho výzvy bylo uspořádáno několik sbírek, díky nimž mohl být v dubnu 1937 na Pyrenejský poloostrov odeslán plně vybavený polní lazaret Jana Amose Komenského. Patřil mezi nejlépe vybavená zdravotnická pracoviště v celé republikánské armádě a fungoval až do prosince 1938.

Ženy byly jak mezi ošetřovatelkami (Marie Holubcová, Marie Veselá, Dáda Hůrková a další), tak i lékařkami (MUDr. Vlasta Veselá, MUDr. Dora Kleinová, MUDr. Alice Glasnerová, MUDr. Marie Kališová, MUDr. Olga Vaněčková). Funkci lékárnice zastávala PhMr. Helena Petránková, jejíž život byl poznamenán řadou zvrátů.

Narodila se jako Helena Ackermannová 9. dubna 1904 v obci Bobrov na Oravě. Po maturitě na gymnáziu v Ružomberku vystudovala v roce 1927 na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze farmacii a před odchodem do Španělska na jaře 1937 pracovala v několika lékárnách. V srpnu 1938 se vrátila do ČSR, avšak v létě 1939 odešla do Polska a pak do SSSR. V únoru 1942 se v Buzuluku přihlásila do čs. zahraniční armády. V květnu 1943 jí byla jako jedné z prvních žen propůjčena důstojnická hodnost a byla pověřena vedením lékárny 1. čs. samostatné brigády v SSSR. V této funkci se pak zúčastnila všech bojů čs. jednotek až do konce války. Po ní zůstala v armádě a stala se (opět jako jedna z prvních) důstojnicí z povolání. Dosáhla hodnosti podplukovnice. Dne 2. února 1951 byla zatčena a více než dva roky nezákonně vězněna. V důsledku nemoci zemřela roku 1968 v den, kdy vojska Varšavské smlouvy okupovala Československo, tedy 21. srpna.

Péči o zraněné vojáky republikánské armády vykonával také čs. lékařský a zdravotnický personál v polní nemocnici J. A. Komenského, která byla součástí interbrigád

Helena Petránková jako lékárnice
čs. jednotek na východní frontě

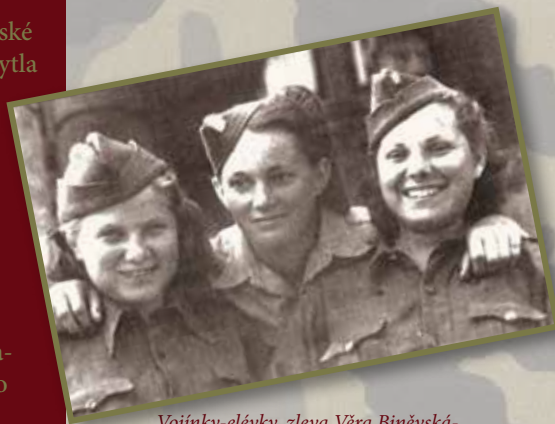

Z výcviku čs. ošetřovatelek
na východní frontě

ZAČALO TO V BUZULUKU

Po podpisu československo-sovětské úmluvy z 18. července 1941 se naskytla možnost formovat čs. zahraniční jednotky i na východní frontě. Avšak až 17. ledna 1942 uveřejnil sovětský rozhlas a tisk mobilizační pokyny pro Čechy a Slováky žijící v tehdejším Sovětském svazu. Od února 1942 se v ruském Buzuluku, kde zahájila činnost přijímací a odvodní komise, hlásily do vznikající čs. jednotky v SSSR i ženy. Byl to první případ v historii naší armády, kdy byly přijímány do bojové jednotky, která měla odejít na frontu. K tomu došlo v lednu 1943 – v řadách 1. čs. samostatného polního praporu v SSSR odjelo 38 žen bojovat s nacisty. I když byly většinou zařazeny k jednotce jako spojačky a zdravotnice, všechny musely projít základním vojenským výcvikem včetně střelecké přípravy.

Sama cesta na frontu, která vyvrcholila nočními pochody (na celkovou vzdálenost 350 km) v třicetistupňových mrazech, potvrdila neskutečně silnou houževnatost a obětavost všech žen u jednotky. To se potvrdilo i při prvním boji praporu 8. března 1943 na řídce Mža u ukrajinského Sokolova. Zde v těžkých bojích zdravotnice i spojačky československého praporu prokázaly navíc obrovskou odvalu přímo v bojové linii. Po této skupině hrdinek přišly do rozšiřující se čs. armády na východní frontě další ženy, které svou obětavostí a odvahou nijak nezaostaly za těmi, jež prošly bojovým křtem u Sokolova.

Vojínky-elévky, zleva Věra Biněvská-Holuběva (mladší sestra výsadkářky Vandy), Jarmila Kaplanová a Sylvie Laštovičková. Věrce bylo v den skončení války pouhých 15 let, 7 měsíců a 18 dní!

Byly mladé, chtěly mít děti a žít šťastně v míru. Nacismus je však donutil obléknout uniformu a bojovat za svobodu své okupované vlasti

V silných mrazech odjelo z Buzuluku v lednu 1943 na frontu prvních 38 žen a děvčat

Ministr národní obrany generál Sergej Ingr v létě 1942 při návštěvě Buzuluku prochází před vzorně nastoupenými příslušnicemi čs. praporu

Nejvíce žen a dívek v čs. jednotkách na východní frontě prošlo zdravotním výcvikem

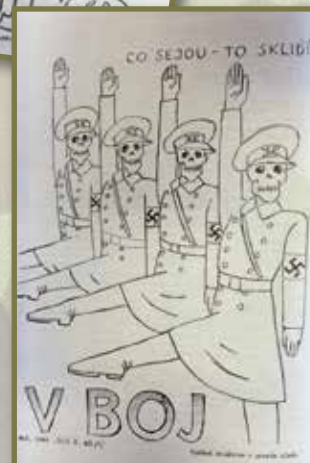
Odměna z nejkrásnějších – účast na slavnostní přehlídce v osvobozené Praze 17. května 1945

ŽENA STATEČNĚJŠÍ NEŽ MNOHO MUŽŮ

Irena Bernášková se narodila 7. února 1902 v Praze v rodině slavného malíře Vojtěcha Preissiga. Všeestranně nadaná dívka žila v mládí v USA, kde osobně poznala T. G. Masaryka i M. R. Štefánika. Po nezdařeném manželství bydlela na počátku nacistické okupace s otcem na pražském Spořilově, kde se společně začali podílet na vydávání časopisu *V boj*, který se stal nejvýznamnější a nejrozšířenější ilegální tiskovinou českého demokratického odboje. Po prvních úderech gestapa se Irena, zvaná Inka či Američanka, stala jeho redaktorem, tiskařem i kolportérem v jedné osobě. Mimo to však ještě organizovala přechody přes hranice a měla několikrát ilegálně navštívit Slovensko a Maďarsko. Pod jejím vedením bylo vydáno celkem 37 (!) čísel tohoto časopisu.

Od jara 1940 žila Inka v ilegality, ale 21. září byla zatčena. Neúspěšně se pokusila spáchat sebevraždu jedem. U výslechů se chovala nesmírně statečně a snažila se zachránit své spolupracovníky. O svém otci tvrdila, že si u ní v kuchyni míchal barvy a o výrobě ilegálního časopisu neměl tušení. Dosáhla tak toho, že V. Preissig byl odsouzen „pouze“ na necelé tři roky žaláře. Zemřel však v roce 1944 v Dachau. Sama pak byla v březnu 1942 jako první Češka nacisty odsouzena k trestu smrti a 26. srpna toho roku popravena gilotinou v berlínském Plötzensee. Poté, co jí podvázali vlasy, vykřikla svá poslední slova: „A Československá republika přece bude!“

ČESKÉ ŽENY V RAVENSBRÜCKU

V květnu 1939 přijely do nově zřízeného ženského koncentračního tábora Ravensbrück první vězeňkyně. Mezi nimi také první ženy z českých zemí. Během války se zde sešla pestrá společnost, v níž elitu bezpochyby představovaly nositelky „červeného trojúhelníku“, tedy politické vězeňkyně. Kromě silné skupiny českých komunistek zde však byla žalářována řada představitelky demokratického odboje. Jednou z nejvýraznějších osobností mezi nimi byla novinářka Milena Jesenská.

Narodila se 10. srpna 1896 v rodině významného českého lékaře prof. Jana Jesenského. Vystudovala dívčí gymnázium Minerva a následně se zapsala na medicínu, kterou však nedokončila. Roku 1918 se provdala za literáta Ernsta Pollaka a několik let s ním žila ve Vídni. V té době se začala věnovat překladům a žurnalistice. Do češtiny jako první přeložila některé práce Franze Kafky, s nímž ji pojilo přátelství. Krátce pak žila v Drážďanech a roku 1925 se vrátila do Prahy, kde se znovu provdala za architekta Jaromíra Krejčara. Publikovala v řadě listů, mj. v Lidových novinách. Krátce sympatizovala s KSČ, z níž však v roce 1936 v důsledku moskevských procesů vystoupila. Na konci 30. let psala především do liberálního týdeníku Přítomnost, který v letech 1938–1939 fakticky (a po zatčení Ferdinanda Peroutky nacisty i formálně) vedla. Již krátce po okupaci českých zemí nacisty se v rámci skupiny Petiční výbor Věrní zůstaneme zapojila do odboje a po zatčení Eduarda Mašky se v září 1939 stala výkonnou redaktorkou ilegálního časopisu V boj. Dne 11. listopadu 1939 však byla sama zatčena. V říjnu 1940 byla deportována do koncentračního tábora Ravensbrück. Jako „zrádkyně“ KSČ zde musela čelit nejen těžkým životním podmínkám, ale i šikaně svých komunistických spoluvězeňkyň. Osvobození se nedožila – zemřela 17. května 1944.

Milena Jesenská na snímku z roku 1940, zhotoveném pražským gestapem

Ženský koncentrační tábor v pomořanském Ravensbrücku

Táborem prošlo na 130 tisíc vězeňkyň. Jen 40 tisíc se dožilo konce války

Kresba české vězeňkyně Niny Jirsíkové, významné české tanečnice, choreografky a kostýmní výtvarnice

Významná česká feministka a politička
Františka Plamínková

OBĚTI HEYDRICHIÁDY

Po úspěšném provedení atentátu na Reinharda Heydricha rozpoutali nacisté v českých zemích dosud nevídaný teror. V rámci tzv. druhého stanového práva denně probíhaly desítky poprav, při nichž okupanti systematicky likvidovali především českou intelektuální elitu. Jednou z obětí se stala i přední česká bojovnice za rovnoprávnost žen a předválečná politička Čs. národně socialistické strany Františka Plamínková.

Narodila se 5. února 1875 v Praze. Získala středoškolské vzdělání a stala se učitelkou. Od konce 19. století se začala veřejně angažovat v boji za ženskou emancipaci. Její vize ve své době působily revolučně – vedla nejen Výbor pro volební právo žen (všeobecné rovné hlasovací právo bylo v našich zemích uzákoněno až po vzniku republiky), ale hovořila i o tom, že jednoho dne se ženy stanou diplomatkami nebo členkami vlády. Bojovala za práva pracujících matek, za zřizování státem podporovaných mateřských škol, zrovnoprávnění nemanželských dětí, zákaz obchodování se ženami, proti vnucení „celibátu“ v některých profesích (sama se kvůli svému učitelskému povolání musela vzdát práva mít rodinu) a řadě dalších přežitků. Roku 1908 se svou účastí na mezinárodním kongresu pro volební právo žen v Amsterdamu zasloužila o internacionalizaci českého feministického hnutí. Od roku 1918 se politicky angažovala v České národně sociální (později národně socialistické) straně. Za ni zasedla v zastupitelstvu a radě pražského magistrátu a v roce 1925 za ni byla zvolena senátorkou. Mandát pak několikrát obhájila a vykonávala ho až do okupace. Nacisty byla poprvé zatčena již v září 1939, po několika týdnech však byla propuštěna. Opakovaně se pak stala cílem útoku českých aktivistických novinářů. Po atentátu na Heydricha byla znovu zatčena a v červnu 1942 na střešnici v Kobyliších popravena.

Význačné členky Čs. národně socialistické strany na předválečném snímku – první zleva JUDr. Milada Horáková, čtvrtá senátorka Františka Plamínková a uprostřed Františka (Fráňa) Zemínová

Kobylišská střešnice – místo, kde během okupace umírali čeští vlastenci

Pamětní deska senátorce Františky Plamínkové na Staroměstském náměstí

ŽENY Z LIDIC

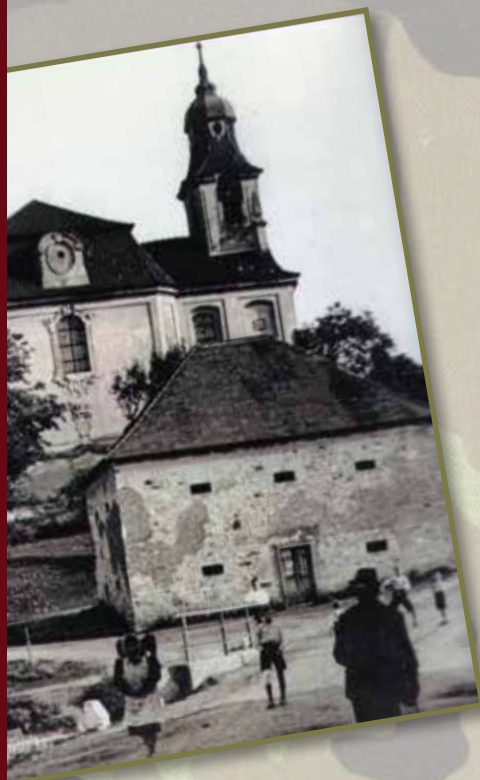
Vystupňovanou vlnou teroru se nacisté snažili český odboj donutit k vydání vykonavatelů atentátu na Heydricha. Vrcholem tohoto brutálního násilí se stalo vyhlazení středočeských Lidic. Dne 10. června 1942 obec obklíčily německé jednotky. Ženy a děti poté odvezly do Kladna a 173 lidických mužů na místě zastřelily. Vesnici pak nacisté vypálili a srovnali se zemí.

Dne 16. června 1942 byly v Kobyliších vyvražďeny rodiny Josefa Stříbrného a Josefa Horáka, zahraničních vojáků pocházejících z Lidic (osm mužů a sedm žen). Společně s nimi zde zemřelo dalších jedenáct lidických mužů (mezi nimi i dva sotva patnáctiletí chlapci). Lidické děti, celkem 82 chlapců a děvčat, byly v tělocvičně kladenského gymnázia odebrány matkám, poslány do koncentračního tábora v Chelmnu a tam zavražděny plynem. Zachránilo se jen devět dětí vybraných na „poněmčení“. Děti mladší jednoho roku byly dány do německého dětského domova v Krči. Konce války se dožilo šest ze sedmi.

Z Kladna bylo celkem 184 lidických žen mezi 16 a 88 lety posláno do ženského koncentračního tábora v pomoranském Ravensbrücku, kde tvořily zvláštní skupinu. Během následujících měsíců sem přijelo dalších pět žen z Lidic, které byly ve chvíli zločinu těhotné a mohly porodit v Praze. Z těchto dětí se podařilo po válce dohledat jen jedno, ostatní údajně zemřely v nalezinci. Poslední lidické dítě se narodilo 28. října 1942 v Ravensbrücku, kde je německé dozorkyně ihned zavraždily... V tomto i v dalších koncentračních táborech zahynulo do konce války 52 lidických žen.

Stužka v národních barvách s nápisem Lidice

Lidický kostel sv. Martina

Lidičtí muži povraždění u zdi Horákovy statku 10. června 1942

Návrat lidických žen z koncentračního tábora Ravensbrück po osvobození v roce 1945

Na východní frontě působily stovky žen a dívek s odstřelovačskou puškou. Nejslavnější z nich Ljudmila Pavličenkova se později dostala i na poštovní známky...

DÍVKY SE SNAJPERSKOU PUŠKOU

V letech 2. světové války sloužily ženy a dívky na východní frontě v sovětské armádě i v bojových jednotkách, dokonce existovaly i čistě ženské bojové útvary. Ženy bojovaly i jako pilotky či úspěšné odstřelovačky-snajperky, kterých mělo být podle některých pramenů přes 1 800! Nejslavnější z nich Ljudmila Pavličenkova s bilancí 309 potvrzených zásahů (z toho bylo 36 nepřátelských odstřelovačů) absolvovala dokonce přednáškové turné po USA a byla přijata americkým prezidentem Rooseveltem a legendární kanadský folkový zpěvák a básník Woodie Guthrie o ní složil píseň.

V čs. jednotkách sice ženy sloužily především jako zdravotnice a spojačky, ale procházely také základním vojenským výcvikem se střeleckou přípravou, při které byl v roce 1942 v Buzuluku objeven nadprůměrný střelecký talent u dvou dívek, jež proto byly zařazeny do kursu pro výcvik prvních tří desítek československých snajprů.

Zatímco Vanda Biněvská (1925–1991) byla v březnu 1943 u Sokolova pro nemoc zařazena k druhému sledu, Marie Ljalková (1920–2011) se stala první ženou-odstřelovačkou v naší armádě, která se úspěšně účastnila bojových operací 1. čs. samostatného polního praporu v SSSR. Po bitvě u Sokolova však exilové československé ministerstvo národní obrany rozhodlo, že by ženy neměly být nasazovány do přímých bojů v první linii, a tím kariéra odstřelovaček oběma dívkám skončila...

Základní střelecký výcvik děvčat v Buzuluku

Vanda Biněvská

Marie Ljalková

Marie Ljalková pochoduje v čele ženské jednotky 17. května 1945 Prahou při slavnostní přehlídce hrdinů z východní fronty

Marie Lastovecká-Ljalková na jaře 2009 při návštěvě jednoho z útvarů Armády České republiky

V ŘADÁCH EVROPSKÉHO HNUTÍ ODPORU

Do boje proti nacistům se zapojily také tisíce našich krajanů žijících ve Francii, Belgii, Polsku, Rakousku a v jiných zemích. Jedna z nejsilnějších a národně nejuvědomělejších krajských komunit sídlila před 2. světovou válkou v tehdejší Jugoslávii, především v oblasti chorvatské Slavonie, ve městě Daruvar a jeho okolí.

Již před napadením Jugoslávie čeští krajané v Záhřebu a v Bělehradě, ale i na jiných místech všemožně podporovali zahraniční odboj. Následně pak patřili k prvním, kteří pozvedli zbraň proti německým, maďarským a italským okupantům i domácím kolaborantům. Jednotlivci, především v Srbsku, vstupovali do rojalistických četnických oddílů generála Draži Mihajloviće. Nesrovnatelně vyšší počet jugoslávských Čechů a Slováků se však během války ocitl v partyzánských formacích vedených Josifem Brozem Titem. Přestože většina krajanů nepatřila mezi sympatizanty krajní levice, partyzánské hnutí bylo formálně prezentované jako pluralitní a vstřícné ke všem národům a národnostem tehdejší Jugoslávie.

V květnu 1943 byl založen čs. partyzánský prapor. Z jeho 150 tehdejších příslušníků bylo 23 žen. V říjnu téhož roku pak v lesích u obce Buče vznikla z praporu 1. čs. partyzánská brigáda „Jana Žižky z Trocnova“, jejímiž řadami prošlo do konce války přes 2 300 mužů i žen. Ženy a dívky v ní sloužily jako zdravotnice, sanitářky, spojky a průzkumnice. Kromě toho od listopadu 1944 ve Vojvodině existovala 14. úderná slovenská brigáda. Oběma těmito formacemi prošlo nejméně 120 českých a slovenských žen, z nichž 24 padlo, což přesahuje i ztráty mezi ženami bojujícími v čs. jednotkách na východní frontě.

Náčelník štábu brigády Antonín Doležal, Marie Němcová a zpravodajský důstojník Josef Hanzl v prosinci 1943

České partyzáanky – zleva klečící Anna Koláčková, Marie Bartošová, Otýlie Záhorová, zleva stojící Milka Bastaga, Anka Frštek, Marie Švantková, Růžena Hynková a Františka Genderová-Vávrová

Marie Švantková

Ženy a dívky – příslušnice 1. čs. brigády „Jana Žižky z Trocnova“ – byly zařazovány přímo k bojovým jednotkám

Nad hrobem padlého partyzána – zleva Milka Bastaga, Anna Velecká, Štěpán Bažant, Anna Čvorková a Antun Čišper

Hodina politické výchovy – partyzáanky Milka Bastaga a Marie Švantková

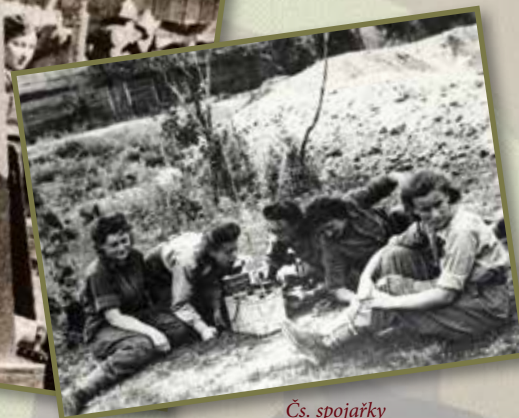

SMRT NA DUKLE

Vznik čs. vojenské jednotky v Sovětském svazu byl provázen některými mimořádnými okolnostmi, které vyžadovaly také mimořádné řešení. Jedním z nich byl souhlas velitele pplk. Ludvíka Svobody s přijímáním žen do čs. armády. Na rozdíl od řady jiných situací, kdy jednal na vlastní pěst v rozporu s velitelem čs. mise v Moskvě či MNO v Londýně, se toto řešení ukázalo jako správné. Ženy v té době již sloužily v armádách všech spojeneckých velmocí a řady dalších zemí.

V čs. zahraniční armádě na východní frontě působily zejména jako zdravotnice, spojačky a pomocné síly u nebojových útvarů, ale také např. jako odstřelovačky v první linii. Původní polní prapor se záhy rozrostl na 1. čs. samostatnou brigádu, která se na podzim 1943 významně podílela na bojích o Kyjev a po osvobození Volyně na jaře 1944 vznikl již 1. čs. armádní sbor. Souběžně s tím rostl i počet žen, které sloužily v jeho řadách. V bojích u Bílé Cerkve na konci roku 1943 již do boje zasáhla protiletadlová baterie, v níž sloužila řada dívek, především z Podkarpatské Rusi.

V září 1944 byl čs. armádní sbor zasazen do bojů o Dukelský průsmyk, které se z původně plánované pětidenní ofenzivní akce změnily na téměř dva měsíce trvající krvavá jatka. Čs. jednotky měly vysoké ztráty: ze zhruba 16 tisíc vojáků sboru bylo 935 padlých, 756 nezvěstných a 4 518 zraněných. Mezi padlými bylo i pět žen. Dvě z nich, Marie Tymkovičová (1924–1944) a Kristina Griegorová (1918–1944), přišly o život jako příslušnice protiletadlového dělostřelectva na samém počátku operace – 9. září 1944 u polské obce Wrocanka. Obě pocházely z Podkarpatské Rusi a obě po její okupaci Maďary uprchly do SSSR, kde byly uvězněny v táborech gulagu, odkud je vysvobodil až nástup do čs. jednotek.

Čs. spojačky
na východní frontě

Příslušnice čs. protiletadlového dělostřelectva
na východní frontě. Do bojů zasáhly
především během karpatsko-dukelské operace
v roce 1944

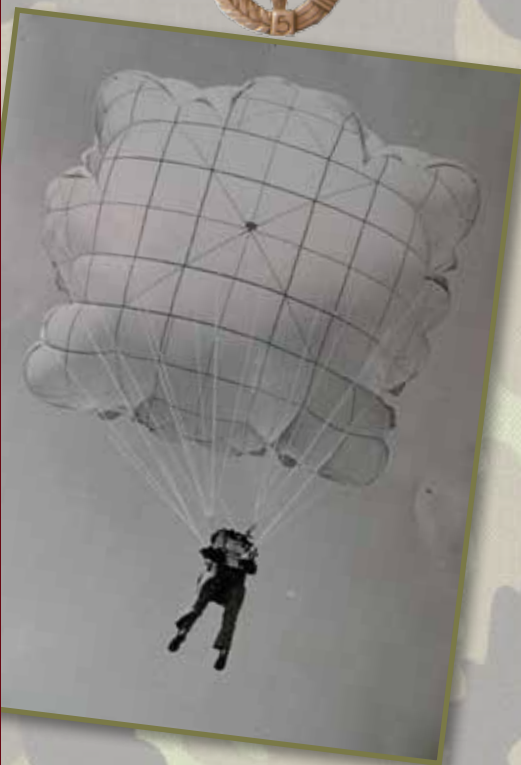

Čs. jednotky na východní frontě disponovaly
také „dětským domovem“

POD VRCHLÍKY PADÁKŮ

V lednu 1944 se v ruském Jefremově začala formovat 2. čs. paradesantní brigáda v SSSR, v jejíchž řadách sloužily i tři desítky žen. Dne 3. března vydalo velitelství brigády rozkaz, že se povolují osmnácti z nich seskoky padákem.

Po krvavých bojích československých výsadkářů v září téhož roku v Karpatech byla zdecimovaná brigáda letecky přepravena na Slovensko na pomoc tamním povstalcům. Leteckého mostu se tehdy zúčastnilo i 13 žen a dívek – Vanda Biněvská, Anna Hricáková, Vlasta Kadaňková, Natálie Kuručová, Marie Ljachová, Anna Maletová, Vilma Mastellová, Margita Novosadová, Ruth Rosenzweigová, Helena Sotáková, Marie Steinerová, Lydie Studničková a Jana Tůmová. Některé z nich po porážce povstání odmítly leteckou evakuaci a sdílely další osud s parabrigádou. Po ústupu povstalců do hor je čekala po boku ostatních výsadkářů krutá zima v Nízkých Tatrách, ve které prokázaly obrovské hrdinství a výdrž, kdy byly – stejně jako v řadě případů i při paravýcviku v Jefremově – velkým vzorem pro své spolubojovníky. Nejedn z výsadkářů po válce přiznal, že obavy před seskokem či vyčerpání při přesunech v horách překonal jen díky tomu, že se styděl prokázat méně odvahy a houževnatosti než ženy.

Mnoho budoucích parašutistů absolvovalo seskoky padákem jen proto, že se styděli prokázat méně odvahy než děvčata...

Československé výsadkářky zachytil svou kamerou sovětský kapitán M. M. Glider

Lydie Studničková (vlevo) s Marií Petruňovou při přípravě seskoku se zbraní

Vanda Biněvská

Marie Petruňová zahynula při nasazení v týlu nepřítele v březnu 1945 u Žiliny...

Nejmladší výsadkářce parabrigády Vlastě Kadaňkové (na snímku uprostřed) bylo tehdy jen šestnáct (!) let

ŽEN SE NA VĚK NIKDY NEPTEJTE

V letech války se nejeden teprve dospívající mladík snažil zatajit svůj věk, aby byl přijat mezi muže bojující za svobodu své vlasti. Nejmladšímu československému vojákovi v obleženém Tobruku bylo například pouze sedmnáct let. Podobně se zachovaly i nejmladší československé výsadkářky v roce 1944, kdy si věk, na rozdíl od mnoha žen, přidávaly, aby se dostaly k armádě. Houževnaté a statečné Lýdii Studničkové bylo například při ústupu parabrigády do slovenských hor v říjnu 1944 pouhých 17 let, 8 měsíců a 12 dní, ale opravdovým benjamínkem této skupiny odvážných žen byla Vlasta Kadaňková z východočeského Opočna,

které bylo, když se v Jeřemově stala parašutistkou, pouhých šestnáct let! To „veteránce“ z Buzuluku a od Sokolova – bývalé snajperce Vandě Biněvské – bylo již „plnoletých“ devatenáct let...

Dnes bohužel z této báječné generace žije již pouze poslední ženská příslušnice parabrigády Božena Koutná (dnes Ivanová), která byla jen o málo starší než Vlasta Kadaňková. Má však dnes poměrně dlouhou řadu nástupkyň, protože v řadách Armády České republiky slouží další ženy a dívky s právem nosit červený výsadkářský baret a nejedna z nich prošla náročnými a nebezpečnými zahraničními misemi.

Božena Koutná v roce 1945

Poslední žijící výsadkářka z 2. čs. paradesantní brigády Božena Koutná (dnes Ivanová) na setkání s veterány a příslušníky Armády ČR

BOJOVNICE TAJNÉ VÁLKY

Přestože ženy nebojovaly přímo v předních liniích armád západních spojenců, byly také zde používány pro zvláště nebezpečné zpravodajské operace. Jednou z nich byla např. Chaviva Martiničová-Reiková (1914–1944), členka výsadkové skupiny AMSTERDAM, kterou se koncem léta 1944 chystala vyslat britská Special Operations Executive na Slovensko.

Chaviva se narodila 22. června 1914 jako Marta Reiková v chudé židovské rodině nedaleko slovenské Rožňavy. Po vychození školy pracovala jako prodavačka a účetní a zároveň se angažovala v sionistickém hnutí. V prosinci 1939 se spolu s manželem vystěhovala do Palestiny. Roku 1941 se stala členkou podzemní židovské vojenské organizace Hagana a později jejích úderných oddílů Palmach. V roce 1943 vstoupila do britské armády a formálně byla zařazena jako příslušnice ženského pomocného sboru letectva (WAAF – Women's Auxiliary Air Force). Následně v Egyptě prodělala zpravodajský a výsadkový výcvik a v červenci 1944 byla v hodnosti sergeant zařazena do operace AMSTERDAM.

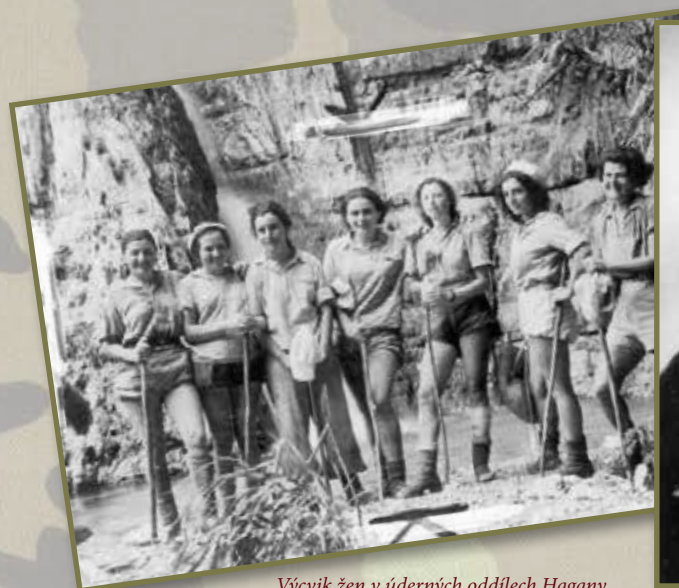
Skupina byla kromě ní tvořena čtyřmi dalšími parašutisty. Jejím původním posláním mělo být zajištění útekových cest přes Slovensko a Maďarsko pro sestřelené spojenecké letce. Vypuknutí Slovenského národního povstání na konci srpna 1944 však vytvořilo zcela novou situaci. Část skupiny byla vysazena z letadla už 15. září nedaleko Vrútek, druhá část, včetně Chavivy, přistála 7. října na povstaleckém letišti Tri Duby. Po porážce povstání, kdy byla další zpravodajská činnost výsadku znemožněna, odešli parašutisté, spolu s asi 40člennou židovskou partyzánskou skupinou, kterou sami zformovali a vycvičili, do hor. Zde však byl jejich tábor přepaden jednotkou ukrajinských vojáků SS. Chaviva Reiková byla spolu s Rafelem Reiszem nacisty popravena 20. listopadu 1944 v Kremničce.

Izraelská poštovní známka věnovaná židovským výsadkářům

Hrob Chavivy Reikové v Jeruzalémě. Její ostatky sem byly přeneseny v roce 1952 z Olšanských hřbitovů v Praze

Výcvik žen v úderných oddílech Hagany Palmach

Chaviva Reiková v uniformě britského pomocného ženského sboru letectva (WAAF)

Chaviva Reiková a další židovští výsadkáři

Chaviva Reiková

VE VELKÉ BRITÁNII

Začátek 2. světové války zastihl na Britských ostrovech stovky československých žen. Řada z nich chtěla přispět k porážce nacismu a osvobození své vlasti po boku mužů bojujících v armádě. Jejich odhodlání však naráželo na nečekanou komplikaci – čs. zahraniční odboj byl postaven na teorii právní kontinuity předválečného a exilového státu a čs. branný zákon z roku 1920 se službou žen v armádě nepočítal. Přes několik pokusů během války tento stav změnit, zvítězil nakonec konzervativní postoj. Jestliže londýnské MNO službu žen v čs. jednotkách na východní frontě s řadou výhrad v podstatě akceptovalo, na Západě se s ničím podobným (přes naprostý nedostatek nových branců) nepočítalo a řešení bylo ponecháno na dobu po skončení války.

Stovky československých žen tak byly nuceny vstoupit do pomocných ženských sborů britských ozbrojených sil: kromě již uvedeného sboru WAAF to kupř. byly Auxiliary Territorial Service (ATS – ženský pomocný sbor britské armády) a Women's Royal Navy Service (WRNS – ženský pomocný sbor královského námořnictva), případně další polovojen-ské organizace.

Vstup cizích státních příslušnic do britských jednotek byl možný od ledna 1941. Od roku 1942 mohly dobrovolnice na svých uniformách nosit označení Czechoslovakia. Čs. úřady toto řešení podporovaly. Časem došlo dokonce k paradoxní situaci, kdy na londýnském MNO sloužilo několik českých příslušnic ATS, přidělených sem britským velitelstvím.

Čs. vojenské úřady však na druhou stranu neměly o všech čs. ženách v britské armádě podrobný přehled. Podle posledních výzkumů bylo dohledáno 129 čs. příslušnic ATS, 150 příslušnic WAAF a dokonce 27 čs. žen ve WRNS. Během války tedy na britských ostrovech sloužilo nejméně 306 žen. Téměř polovinu z nich však tvořily rodilé Britky, které sňatkem s československým občanem získaly i čs. státní příslušnost.

Britský náborový plakát k ženskému pomocnému sboru letectva (WAAF)

Britské příslušnice WAAF

Čs. příslušnice WAAF
Margita Rytířová-Schneiderová

Britské příslušnice WRNS

Čs. příslušnice ženského pomocného sboru britské armády (ATS) Anna Marie Faltusová-Procházková

Britský náborový plakát k ženskému pomocnému sboru královského námořnictva (WRNS)

NA STŘEDNÍM VÝCHODĚ

Podobná situace jako ve Velké Británii panovala i na Středním východě. Také zde byly čs. ženy nuceny vstupovat do pomocných ženských sborů britské armády. Službou v nich zde prošlo od roku 1942 do konce války nejméně 124 čs. žen. Nejvíce, 110, sloužilo u ATS, 11 u WAAF, jedna u WRNS a dvě lékařky, MUDr. Marie Bergmanová a MUDr. Berta Golová, u Royal Army Medical Corps (RAMC), tedy u zdravotnictva. Třetí, MUDr. Helena Poláková, sloužila u RAMC v Indii.

Většina těchto žen se rekrutovala z řad čs. uprchlíků židovského původu v Palestině, která byla britským mandátním územím. V říjnu 1942 zahájily čs. úřady na Středním východě náborovou kampaň. Většina z rekrutek absolvovala po nástupu služby měsíční základní výcvik v palestinském Sarafandu. Následoval většinou odborný výcvik. V únoru 1943 byla v egyptském Tel-el-Kebiru vytvořena čs. četa, které od července 1943 velela Zuzana Mecklerová, jež jako první čs. žena na Středním východě dosáhla důstojnické hodnosti. Příslušnice pomocných sborů byly zařazovány na místa ve vojenské administrativě, ale také např. jako řidičky nebo mechaničky v autodílnách.

Po skončení války byly čs. ženy na Středním východě jednou z posledních skupin, která se vracela do osvobozené vlasti. Z britské armády byly většinou propuštěny teprve počátkem roku 1946. Ty, které se přihlásily k repatriaci, byly následně přijaty do čs. armády a teprve v dubnu 1946 odjely z Palestiny do ČSR.

Přestože britská armáda neposílala ženy do první linie, byly také mezi čs. příslušnicemi jejích ženských sborů ztráty na životech: na Štědrý den 1942 zahynula při dopravní nehodě Lola Kelmanová, 2. března 1943 zemřela v důsledku onemocnění v etiopské Addis Abebě Olga Černá, 14. června 1943 podlehl tyfu Milada Epsteinová, roz. Chytilová, a již po skončení války, 5. října 1945, zahynula při leteckém neštěstí ve Velké Británii čs. příslušnice WAAF Edita Sedláková.

Ženy v ATS sloužily často jako řidičky a opravářky v automobilových dílnách

V Egyptě bojovali na straně Spojenců muži a ženy řady národností

Příslušnice ATS

Příslušnice pomocných ženských sborů na Středním východě

DVĚ STATEČNÉ ŽENY Z DLOUHÉHO ZÁSTUPU

Také v českém domácím odboji působilo obrovské množství statečných a obětavých dívek. Mnoho z nich dopadlo gestapo, nejedna pak byla popravena, další zemřely v koncentračních táborech. Ty, které vydržely v boji s okupanty až do konce, se často musely uchýlit do ilegality.

Za všechny z nich zde představme alespoň dvě statečné sestry, jejichž činnost byla spojena především s rozvětvenou vojensko-partyzánskou organizací Rada tří, která prostřednictvím několika radiostanic parašutistů udržovala spojení s čs. exilem v Londýně. Miloslava Fialková, manželka nasavrckého veterináře, byla nadšená sokolka a dlouholetá náčelnice nasavrcké sokolské tělocvičné jednoty. V době německé okupace se spolu s manželem zapojila do protifašistického odboje a později poskytla úkryt a nezbytnou pomoc příslušníkům desantů CALCIUM a PLATINUM-PEWTER. Ke konci války se s manželem musela uchýlit do lesů k partyzánské Skupině generála Svatoně. Za činnost v odboji a v Sokole se jí však komunistický režim v roce 1950 „odměnil“ zatčením. Byla eskortována do tábora nucených prací v Pardubicích a odtud byla převezena do věznice ve Valdicích na nucené práce a tzv. „převýchovu“ na dobu 12 měsíců.

Její mladší sestra Věra Macková žila za války v Praze a byla pod krycím jménem Martin nejdůležitějším spojením mezi pražskou dnes již legendární Zpravodajskou brigádou a velením Rady tří. Právě toto spojení přineslo mnoho cenných informací Spojencům v Londýně i Moskvě a dalo základ pro vznik pozdější povstalecké České národní rady.

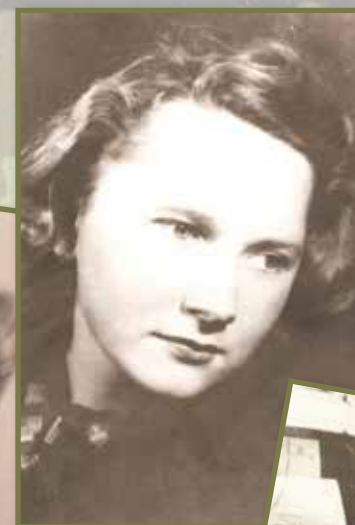
Statečné ženy z Rady tří od odboje neodradil ani krvavý stín blízkých Ležáků...

Příslušníci pražské Zpravodajské brigády odeslali během deseti měsíců před vypuknutím Pražského povstání přes Nasavrky stovky cenných zpráv do Londýna i do Moskvy

Miloslava Fialková

Věra Macková

Jedním z radiotelegrafistů a výsadkářů, kterému se od Rady tří dostalo pomoci, byl i dnešní generálporučík v. v. Jaroslav Klemeš

Pohřeb „matky výsadkářů“ Miloslavy Fialkové v březnu 2008 proběhl právem s vojenskými poctami a za účasti současných chrudimských výsadkářů

HRDINSTVÍ S VŮNÍ ŠEŘÍKŮ

Pražské povstání probíhající ve dnech 5.–9. května 1945 představuje počtem bojovníků i obětí největší bitvu českého národa za svobodu na vlastním území v jeho novodobé historii. Mezi méně známé kapitoly tohoto vzruchu patří nepřehlédnutelná role mnoha statečných žen v odbojových organizacích a rovněž jejich účast v samotném povstání, kdy se významně podílely na vybudování 1 600 barikád během deštivé noci z 5. na 6. května 1945.

Mezi 3 000 padlými během bojů o Prahu na české straně bylo několik stovek žen. Zdaleka nešlo jen o bezbranné oběti řádění německých vojáků na Pankráci, Žižkově, v Kobylisích, Lahovicích a na dalších místech české metropole. Mnohé totiž bojovaly se zbraní v ruce na barikádách, kupř. na Trojském mostě, u Staroměstské radnice či na Pankráci. Další často až do úplného vyčerpání působily jako telefonistky při udržování spojení a jiné zásobovaly barikádníky potravinami. Zvláště významnou roli plnily četné dobrovolné zdravotní sestry, které nedbaly nebezpečí a často za plné palby zachraňovaly životy raněným. Nacisté většinou nerespektovali jejich označení červeným křížem, a tak nejedna z těchto statečných žen a dívek při obraně Prahy položila život.

Ženy se během Pražského povstání významným způsobem podílely na stavbě stovek barikád

Mladička Marta – dcera legionáře a nejvýznamnějšího muže v přípravách povstání pplk. gšt. Františka Bürgera-Bartoše (vlevo) – se aktivně podílela na odbojových aktivitách svého otce

Dobrovolné zdravotní sestry prokázaly v bojích obrovskou dávku odvahy

Mladí bojovníci ze Zpravodajské brigády v úseku Staroměstského náměstí s dívkou, která také nezůstala pasivně čekat na konec války

Dana Suledrová (na svatebním snímku s manželem a spolubojovníkem Ing. Quidem Arnoštem) za hrdinství v povstání obdržela Čs. válečný kříž 1939

České zdravotnice na Smíchově s vojáky generála Vlasova, kteří přišli Praze pomoci v nejtěžších chvílích

VÁLKA POKRAČOVALA...

Řada účastnic druhého odboje se mnohdy ještě před únorem 1948 dostala do otevřeného střetu s nastupující komunistickou totalitou. Nejznámější je bez pochyby politička Československé strany národně socialistické JUDr. Milada Horáková (1902–1950), která byla jako jediná žena v dějinách čs. trestního práva z politických důvodů komunistickým režimem popravena.

Narodila se 25. prosince 1902 na tehdy samostatných Královských Vinohradech jako Milada Králová. Do politiky vstoupila již jako gymnazistka, když byla v roce 1918 za účast na protiválečné demonstraci lokálně vyloučena ze školy. Po maturitě se zapsala ke studiu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, kterou absolvovala v roce 1926. Od následujícího roku pracovala jako právnička na pražském magistrátu. Mj. se angažovala v ženském hnutí a stále více i v politice. Krátce po okupaci se spolu s manželem zapojila do odbojové činnosti v ilegální skupině Petiční výbor Věrní zůstaneme. Dne 2. srpna 1940 byla zatčena gestapem a uvězněna nejprve na Pankráci a později v Malé pevnosti Terezín. V říjnu 1944 byla odsouzena k osmi letům kázně. Státní návladní jí navrhoval trest smrti. Na jaře 1945 se v Aichachu u Mnichova dočkala osvobození Američany. V říjnu téhož roku se stala poslankyní a mandát obhájila i po volbách v květnu 1946. V parlamentu se záhy stala jednou z nejvyhraněnějších protivnic komunistů. Byla zároveň členkou ústředního výkonného výboru národně socialistické strany, předsedkyní Čs. rady žen a místopředsedkyní Svazu osvobozených politických vězňů. Krátce po převratu, 10. března 1948, se vzdala poslaneckého mandátu a odešla z politiky. Dne 27. září 1949 byla zatčena Státní bezpečností a v následném monstrprocesu s tzv. ilegální skupinou Direktorium byla 8. června 1950 odsouzena k trestu smrti. Její odvolání bylo bleskově zamítnuto a prezident Gottwald jí neudělil milost. Dne 27. června 1950 byla v Praze na Pankráci popravena.

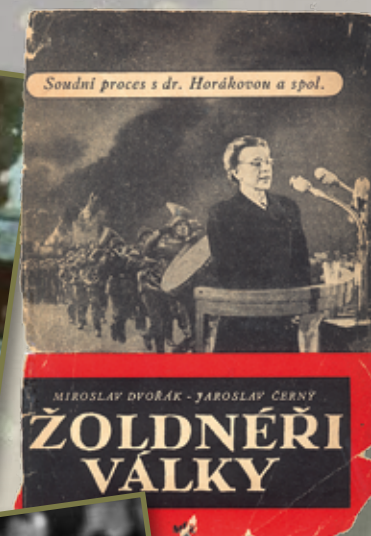
Čs. poštovní známka z roku 1990 vydaná u příležitosti 40. výročí popravy Milady Horákové

Cestovní pas Milady Králové z doby jejích vysokoškolských studií

Milada Horáková se svou dcerou Janou

Propagandistická brožura Žoldněři války

Milada Horáková před Státním soudem v Praze

Proces se skupinou Direktorium

NEROMANTICKÁ MISE V ROMANTICKÉM KRAJI

Od roku 1989 se čeští a slovenští vojáci začali aktivně zúčastňovat mírových misí OSN. Tou největší byla v letech 1992–1995 mise United Nations Protection Forces (UNPROFOR) s cílem nastolení míru mezi znepřátelenými národy v bývalé Jugoslávii. Celkem se do této složité a nebezpečné vojenské operace v šestměsíčních rotacích zapojilo na 2 250 vojáků nejprve československé a od roku 1993 české armády. Stalo se tak především v rámci praporu, který působil v sektoru Jih spolu s prapory mírových sil z Francie a Keni, později také z Kanady a Jordánska. Jednotka sloužila na území Krajiny v okolí Plitvických jezer, známých většině Čechů z populárních indiánek na motivy románů Karla Maye, kde střežila prostor o rozloze 1918 km² a hranici oddělující znesvářené strany v délce kolem 90 km.

Již v první rotaci působilo deset žen. Další je jako spojařky, zdravotnice či příslušnice týlového zabezpečení střídaly i ve zbývajících rotacích. Zvláště cenným příspěvkem se pro misi v působišti české jednotky stal polní chirurgický tým v Kninu. Tento první „český MASH“ položil úspěšné základy dalších zdravotnických útvarů AČR v mnohonárodních zahraničních operacích, které se bez odborného ženského zdravotnického personálu neobejdou. Po těchto průkopnicích se další ženy začaly objevovat dokonce samostatně i jako vojenské pozorovatelky OSN v mírových misích v neklidných oblastech Libérie, Iráku či Gruzie.

Jeden z domků na české základně v Borje po chorvatském ostřelování v srpnu 1995

Děvčata z českého polního chirurgického týmu v Kninu

Marie Charvátová u obrněného transportéru pro výjezdy ke zraněným

Plukovník Karel Blahna vyznamenává v Kninu děvčata pamětní medailí OSN za službu míru

Takto vypadal v Kninu první „český MASH“ v novodobé zahraniční misi

Kapitánka Petra Kudová v roce 2004 v Sieře Leone v misi UNAMSIL měla například dozor nad diamantovými nálezšti v okolí města Bo

Zatímco venku zuřila krutá válka, sestra Maláčová pomáhala na svět srbské holčičce...

OD BALKÁNU PO PÁKISTÁN

Po podpisu tzv. Daytonské mírové dohody v prosinci 1995 se mírové jednotky OSN na území bývalé Jugoslávie přeměnily v mnohonárodní mírové Implementační síly (IFOR). Začlenila se do nich i Armáda ČR, která se na Balkáně při střežení tamního velice křehkého míru postupně zapojila v letech 1996–2001 i do operací SFOR a SFOR II a od července 1999 též do mise KFOR v Kosovu, kde čeští vojáci sehráli opět významnou roli při ostraze hranic mezi Srbskem a Kosovem a ochraně tamního srbského obyvatelstva. Všechny těchto misí se účastnily i ženy v uniformách Armády České republiky. Náročná služba v cizím a ne vždy přátelském prostředí a daleko od svých blízkých a rodin si vždy zaslouží náš respekt a uznání, ať již jde o ženy, či muže.

Zdáleka však v těchto letech nešlo jen o území bývalé Jugoslávie. V rámci mise AFOR příslušnice 6. polní nemocnice pomáhaly od počátku května do konce srpna 1999 stabilizovat humanitární situaci v Albánii, aby se poté nemocnice přemístila do Turecka, kde pomáhala obětem zemětřesení až do poloviny listopadu 1999. Postupně se území působnosti AČR ještě rozšířilo o Irák, kde vedle chemiků a například Vojenské policie působila od dubna 2003 také 7. polní nemocnice, či třeba o Pákistán, kde čeští vojenští zdravotníci v říjnu 2005 zasahovali v rámci mise Winter Race ve městě Bagh po ničivém zemětřesení.

Ani humanitární mise AFOR v Albánii se neobešla bez aktivní účasti českých vojáků

Česká zdravotnice a vojenská policistka v roce 2003 v irácké Basře

Příslušnice 7. polní nemocnice po návratu z válkou rozvráceného Iráku

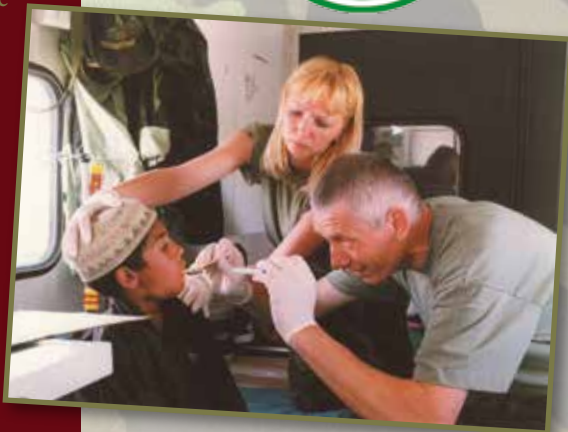

Také misí KFOR v neklidném Kosovu prošla řada žen a dívek v uniformách Armády České republiky

NELEHKÉ POČÁTKY POD DIVOKÝM HINDÚKUŠEM

Vstup Armády ČR na jaře roku 1999 do Severoatlantické aliance (NATO) umožnil její výraznou přeměnu v ryze profesionální, mladou, moderní a mobilní armádu, která se po boku svých aliančních spojenců významně podílí na boji proti mezinárodnímu terorismu a ochraně české i evropské bezpečnosti. Dominantní zahraniční vystoupení AČR v letech 2002–2016 představuje extrémně náročná a nebezpečná služba v Afghánistánu.

První zapojení našich vojáků v této zemi do operace International Security Assistance Force (ISAF) s mandátem OSN představuje v květnu 2002 vyslání 6. polní nemocnice, kterou v Kábulu v říjnu 2002 vystřídala 11. polní nemocnice. Čeští vojenští lékaři a zdravotnice tu v letech 2002–2003 ošetřili na 2 000 koaličních vojáků a přes 12 000 místních obyvatel. Zvláště pro ženy v uniformách služba v této ortodoxní muslimské zemi, jejíž život již řadu let krvavě destabilizují teroristické tálibánské bojůvky, není nijak lehká. Jejich obrovská cena vedle jejich odbornosti však spočívá v neposlední řadě i v získávání důvěry a respektu u místních žen a dětí.

První ženy v uniformách AČR se v Afghánistánu objevily již v roce 2002

České zdravotnice v afghánských misích významným způsobem pomáhají získávat i důvěru místních lidí

*Zde není humanismus
jen předmětem
kavárenských debat
a předpojatých
intelektuálních teorií*

*Na snímku
chrudimských
výsadkářů v divoké
provincii Fayzabád
najdeme i ženské tváře*

*Služba v Afghánistánu
není snadná nejen kvůli
teroristickým bojůvkám
Tálibánu*

SLUŽBA NAPŘÍČ AFGHÁNISTÁNEM

Během služby v Afghánistánu poznali čeští vojáci nejen Kábul či Bagrám, ale za 14 let prošli nejednu provincii této neklidné hornaté země. V letech 2005–2007 byli čeští vojáci nasazeni v provincii Badachšán, kde zajišťovali ochranu německého provinčního rekonstrukčního týmu. V řadách chrudimských výsadkářů se i této mise v horském terénu zúčastnily ženy.

Jedním z hlavních působišť české armády byla však od března 2008 především provincie Lógar, kde byl nasazen český rekonstrukční tým. Jeho civilní experti, mezi kterými působily rovněž

ženy, zde realizovali projekty obnovy infrastruktury válkou zničené provincie. Jejich bezpečnost zajišťovalo do ledna 2013 několik stovek příslušníků Armády ČR, mezi kterými úspěšně působila v různých odbornostech také řada vojáků.

Česká republika mimo to vyslala do Afghánistánu i vojenské meteorology, pyrotechniky či chemiky. V některých případech se objevují ženy též ve velitelských funkcích – jako v roce 2012 kapitánka Věra Bielská, jež zde velela 13. jednotce chemické a biologické ochrany.

Před cestou
do zahraniční mise čeká
muže i ženy stejně náročný

Nadrotmistryně Barbora Muroňová – jedna
z dnes již dlouhé řady žen a dívek v uniformě AČR,
které prošly afghánskou zkouškou

Kapitánka Věra Bielská velela v roce
2012 v Afghánistánu 13. jednotce
libereckých chemiků

Manželka prezidenta republiky Ivana Zemanová
v srpnu 2015 navštívila v Afghánistánu
mj. ženskou část českého vojenského úkolového
uskupení

ČASTO STATEČNĚJŠÍ NEŽ MUŽI

Nejméně se bojí smrti ti, jejichž život má největší cenu.

Immanuel Kant

*Jsmo dva, dva na všechno, na lásku, život, na boj i bolest, na hodiny štěstí.
Dva na výhry i prohry, na život a na smrt – DVA!*

Karel Čapek

Každá válka i období útluaku a nesvobody je dvojnásobnou psychickou zátěží i ohrožením života především pro ženy, které prožívají muka z obav o své děti a manžele, bratry a otce. O to větší respekt, obdiv a naši úctu si zaslouží ženy a dívky, které jsou ochotny riskovat své životy a v uniformách i v civilu bojují na frontách či v hnutí odporu za svobodu své vlasti a životy svých blízkých, jako to učinilo mnoho našich žen v letech 1939–1945.

Bohužel nové bezpečnostní hrozby našeho světa opět nutí i ženy hájit základní ideály lidské svobody a demokracie často ve vojenské uniformě. To je i případ žen v řadách Armády České republiky, které dnes důstojně navazují na příklad předchozích generací.

Ženy na bojištích a v zázemí

Autoři: PaedDr. Jindřich Marek, PhDr. Jiří Plachý, Ph.D.

Fotografie: VHÚ Praha, VÚA-VHA Praha, ABS, NA, Památník Lidice,
Archiv Svazu Čechů v Daruvaru (Chorvatsko) a <http://www.zeny-bojujici.cz>

Grafické zpracování: Bc. Adéla Zemanová

